

ALS EMPERADORS ROMANS ELS HI POSAVEN UN ESCLAU QUE ELS RECORDAVA QUE EREN MORTALS

Lluís Papio/

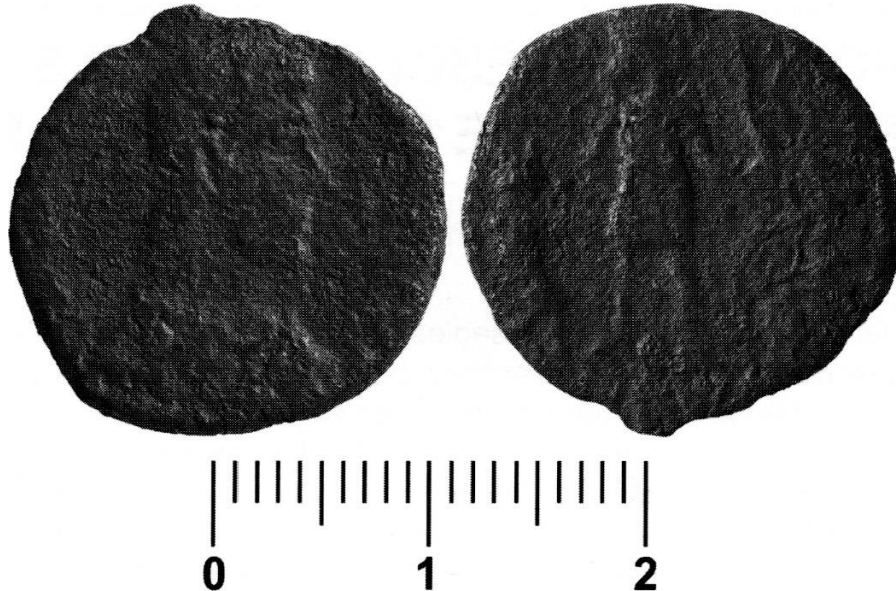
El pas del temps, dels anys i dels segles no ha oblidat l'interès per les monedes de curs legal que comercialitzaven els nostres avantpassats. Durant les dues èpoques de la civilització, la ibèrica i la romanització que es va perpetuar en les diferents vil•les aparegudes al nostre terme municipal, es va propiciar que s'anessin perdent algunes monedes de l'època, que el pas del temps ens ha retornat i a partir de les quals podem tenir una visió més extensa i més exacta d'aquells emperadors romans que regien aquests pobles i governaven aquestes terres del nostre entorn tan plenes d'història, de poder i de saviesa.

A la partida de Sant Bartomeu del nostre terme municipal i al costat de les finques i horts que limiten amb el Mausoleu de Centcelles, sempre em recorden que son un lloc molt idoni per fer alguna passejada i, a la vegada, mirar molt detalladament el terreny per on es camina. En estar tan a prop del nucli principal de la vil•la romana i del monument paleocristià, aquells habitants de la romanització quan sortien a passejar per les rodalies de les seves cases, en més d'una ocasió i per diferents motius, se'ls perdia alguna moneda de l'època i allí es quedava oblidada esperant el pas dels anys fins que arribés el dia que algú tingués l'encert de la seva recuperació. Aquest podria ser el cas de la moneda de bronze que vaig trobar a la superfície molt a prop del monument i que té una efígie dedicada a l'emperador Teodosi I el Gran (346-395). La troballa d'aquesta moneda de Teodosi I ens dóna un sentit global i ens recorda que després de passada l'època constantiniana, la vida dels habitants de Centcelles va continuar existint fins passades les èpoques determinants.

Seguint amb la mateixa tònica, el dia 17 de febrer de 2009, mirant i recercant per sobre del terreny expropiat pel Ministeri de Foment i excavat pels arqueòlegs al vessant Nord i al costat d'on s'han descobert les estructures de la vil•la romana del segle I dC a la finca del Mas de Bosc, i en trobar-se el sòl de la superfície del terreny rentat per les aigües de la pluja vaig observar que apareixien bastants fragments de ceràmica tipus Terra Sigillata Sudgàl•lica i d'entre aquesta ceràmica sortia de la superfície del terreny un petit objecte metàl•lic i en arrencar-lo em vaig quedar molt il•lusionat perquè es tractava d'una moneda romana de l'època de l'emperador Adrià, que va néixer l'any 76 dC i va morir el 138. Aquesta moneda és bastant gran i gruixuda, mesura de diàmetre 32 mm i pesa 24,80 grams.

Seguidament passo a publicar les biografies dels dos emperadors romans representats en l'anvers de les dues monedes i també els símbols o divinitats que es trobaven en els reversos.

DENARI

Bust de l'emperador amb una
diadema de perles mirant cap a la
dreta

Flavius Theodosius

REPARATIO
REIPUBLICAE

Teodosi estant

Teodosi i Flavi

Emperador romà denominat el Gran d'origen hispà. Fill del general Honori Teodosi i de la seva esposa Termància. Va néixer a Cauca l'any 346 i va morir a les rodalies de Milà el dia 17 de gener de l'any 395. Va ser emperador romà de l'any 379 al 395.

Ja en temps del seu pare es va distingir per la seva gran capacitat militar i el va acompanyar a les guerres d'Àfrica i de Bretanya. L'any 374 va ser nomenat governador de Mèsia, amb el motiu que els pobles immediats al Danubi havien envaït aquell territori i cometien tota una sèrie d'excessos. Després de la mort de son pare, el 376 es va retirar a les seves possessions a Cauca, on va romandre algun temps sense intervenir per a res en la vida política.

Teodosi I, que era ric i liberal, gaudia de grans simpaties entre els seus compatriotes mentre les seves dots com a militar eren conegudes a tot el món romà. Es trobava al seu retir de Cauca, quan l'emperador Gracià que acabava de succeir l'emperador Valent, mort en un combat contra els gots l'any 378, va voler associar al govern al jove general, aixecant-lo a la dignitat d'August al 379 i confiant-

li el comandament de l'Orient i de la major part d'Il·líria, on els gots cometien tota mena d'abusos.

Després que l'emperador Teodosi I s'havia distingit en altres guerres, se'n va anar a Tessalònica, on va establir la seva capital i centre d'operacions, va reorganitzar l'exèrcit, el va reforçar amb contingents reunits de les muntanyes i es va disposar a anar en contra dels bàrbars, als quals va derrotar en diversos combats i els va expulsar de Tràcia, i de no haver-se posat malalt de gravetat l'any 380 els hauria vençut definitivament. Això va donar nous ànims a Fretigern, cap dels visigots, i a Aleteu, cap dels ostrogots, que es van apoderar a Tessàlia, de l'Epir, d'Acaia i de Panònnia. Sense restablir-se del tot, Teodosi es va posar novament en campanya i va demanar reforços a Gracià, que li va enviar varies legions comandades pels francs Arbogast i Bout. Amb els reforços rebuts, va reorganitzar l'exèrcit i va poder dominar el principal nucli enemic, especialment els gots, amb els que va signar la pau.

Mentre tant, succeïen greus esdeveniments a Orient. Disgustades les tropes romanes per la preferència de l'emperador Gracià pels germànics, havien proclamat emperador l'espanyol Magne Climent Màxim, governador de Britània. L'emperador Gracià, abandonat pels seus, va buscar la salvació en la fuga, però va ser mort mentre fugia l'any 383.

Teodosi I va reconèixer Màxim, que s'havia associat a Valentinià, germà de Gracià, però tement ser víctima de les intrigues va assegurar al jove emperador la possessió d'Itàlia i Africa, mentre Màxim i el seu fill Víctor governarien Hispània, Gàllia i Britània. Entre Valentinià, que professava l'arrianisme, i Màxim, que era cristià ortodox, no va tardar en presentar-se un pretext per a la lluita. Efectivament, l'any 387, Màxim va envair de sobte Itàlia i va obligar Valentinià a refugiar-se al costat de Teodosi I, el qual es va posar ràpidament en campanya en contra de Màxim, al qual va vencer i fer presoner a Aquileia. El van portar davant seu amb les mans lligades i Teodosi no va poder sinó compadir-se'n i es disposava a perdonar-lo quan un grup de soldats se li van tirar a sobre i li van tallar el cap. Teodosi I va entrar triomfant a Roma acompanyat del seu col·lega Valentinià i tots dos van residir a Itàlia durant molt de temps.

Teodosi, que generalment es distingia per la seva magnanimitat i noblesa de sentiments, i que infinitat de vegades havia perdonat els seus enemics i que s'havia convertit al cristianisme quan va patir una greu malaltia, va ser un fidel creient i decidit paladí de la seva religió. Amb l'edicte de Tessalònica del 28 de febrer de 380 va convertir el cristianisme en la religió oficial i va donar força de llei d'Estat als acords del Concili de Nicea, es va pronunciar a favor dels ortodoxos en front dels arrians i el Concili de Constantinoble, i amb el suport d'aquesta ciutat va condemnar totes les heretgies. Una revolta dels habitants de Tessalònica (390), en la qual s'havia donat mort a un oficial imperial i motivada per la protecció dispensada als cristians, el van portar a ordenar la repressió contra els seus habitants els quals, sorpresos al circ, van ser assassinats en massa.

Un dia, quan es dirigia a la basílica de Milà per fer els seus prec's, se li va acostar sant Ambrós, arquebisbe de la capital, i li va prohibir el pas, dient-li que l'església del Senyor estava tancada per als que havien vessat sang innocent. Teodosi I va reconèixer la seva culpa i va fer penitència pública per ordre de sant Ambrós i quan va semblar que estava prou purificat, va assistir humilment al temple, demanat perdó per la seva falta. La humiliació de Teodosi va tenir les més transcendents conseqüències per a les relacions futures dels dos poders, per primera vegada un emperador reconeixia un poder superior al seu, després del de Déu, admetent, segons la frase de Sant Ambrós, que "l'emperador està en l'Església però no per sobre d'ella".

Persistint en la posició que els seus deures religiosos li imposaven, entre el 391 i 392, va prohibir el culte pagà i va extingir el foc sagrat al temple de Vesta i, fins i tot, va procurar desterrar la devoció pels Lars i el Penats, deus menors de la llar.

Un cop restablerta la pau de l'imperi i considerant assegurada la situació de Valentinià, va marxar de nou cap a Orient l'any 391 per a contenir les correries dels bàrbars que infestaven els boscos de Macedònia on els va dispersar fàcilment. L'any següent, Valentinià, que es trobava a les Gàl·lies, va ser assassinat pel general Arbogast, que va proclamar al noble romà Eugeni en el lloc de l'altre, i el nomenament va ser ben acollit per part d'alguns pobles, no pas per Teodosi I que, d'una banda per creure-ho injust, i de l'altra, per lleialtat a la família de Valentinià, a qui devia el seu enaltiment i amb qui estava emparentat pel casament amb una germana del difunt monarca, va creure el seu deure castigar l'usurpador.

Teodosi I va marxar contra Eugeni, després d'haver-se preparat amb molta cura durant dos anys. Ell millor que ningú coneixia les altes qualitats militars del seu antic general Arbogast que, després d'haver proclamat a Eugeni, estava disposat a defensar-lo a qualsevol preu. Tots dos exèrcits es van trobar a les rodalies de Frigido, l'actual Wippach, i va ser el primer en atacar Teodosi I, el qual amb força ímpetu va vencer Arbogast i Eugeni, fer presoner, va ser conduït en presència de Teodosi I, que el va fer decapitar (394). Arbogast amb la resta del seu exèrcit es va refugiar a les muntanyes, però perseguit de prop pels vencedors, es va suïcidar per no caure viu a les seves mans. D'aquesta manera, l'emperador Teodosi I va reunir el govern de tot l'imperi, encara que per poc temps, ja que va morir l'any següent.

Abans, coneixedor de la proximitat del seu final, a causa de l'agreujament de la hidropesia que el molestava des de feia temps, va associar al tron als seus fills, Arcadi i Honori, tinguts de la seva segona dona Gala, amb qui també va tenir la cèlebre Gal·la Plàcidia, que va ser feta presonera per Alaric el 410, es va casar amb el rei visigot Ataülf l'any 414 i es van establir a Barcelona, va enviuar l'any següent i es va casar amb Constanci III i va col·laborar amb el seu fill Valentinià III. Cèlebre és el seu Mausoleu a Ravenna amb la cúpula de mosaics que ens recorda el nostre Mausoleu paleocristià de Centcelles, i finalment va tenir Honòria.

Teodosi I va ser l'últim dels grans emperadors romans i va morir després de setze anys de regnat i als cinquanta-un d'edat. El van succeir els seus fills esmentats, Arcadi a Orient i Honori a Occident, amb la tutela d'Estilicó, que havia entrat a la família a través d'un enllaç matrimonial amb Honòria.

Teodosi I sabia compensar amb recompenses magníficament les accions virtuoses i compadir-se de les debilitats dels homes. Es va mostrar enemic de les festes sumptuoses i va saber harmonitzar la magnificència que exigia la seva alta representació amb una prudència en l'economia. Va donar molts testimonis de pietat i d'humilitat, i després de la matança de Tessalònica, que tant de remordiment li va produir, va dictar una llei ordenant que no s'executés cap sentència de mort fins passats trenta dies després de fer-se pública. També va donar mostres d'extraordinària tolerància cap als que escampaven calúmnies sobre la persona de l'emperador, ja que solia dir que si l'ofensa procedeix de la lleugeresa ha de ser menystinguda, si de bogeria, és digna de compassió, i si de perversitat, convé perdonar-la.

Cristià ortodox, la política religiosa té una gran importància al seu regnat, encaminant els seus esforços des de la data del seu adveniment per aconseguir la unitat religiosa de l'Imperi.

Per un edicte del 380 va manar tancar les esglésies arrianes i els va prohibir el culte. El Concili de Constantinoble del 381 va fixar el Dogma completant el Credo de Nicea i condemnant els herètics. El 384 va prohibir els sacrificis i el prefecte Cinègius, auxiliat per l'Exèrcit, va destruir o tancar tots els temples d'Orient. L'edicte del 391, més rigorós encara, va prohibir les cerimònies privades; però en això, com en la resta, es va mostrar sempre moderat i judiciós, raó per la qual, tots els historiadors troben justificat el qualificatiu de Gran, que generalment se li aplica, i mereix l'elogi fins i tot dels seus enemics.

REVERS MONEDA

Teodosi estant, a l'esquerra, oferint la seva mà dreta per alçar una dona agenollada, tocada amb la corona mural. L'emperador porta a la seva mà esquerra una victòria sobre el globus que duu una corona de llorer en actitud de coronar-la.

Denari

ADRIANUS-AUG COS III

Cap llorejat de l'emperador cap a la dreta

2

Publius Aelius Hadrianus

FE-LICI-TAS AUGUSTA Revers. Alegoria de la felicitat estant, de front i mirant cap a l'esquerra, portant un llarg caduceu a la mà esquerra i d'oliva a la dreta. En grans lletres a tots dos costats del camp: Senatus

Consulto

ADRIÀ PUBLI ELI. Quinzè emperador romà que va regnar des de l'any 117 al 138 de la nostra era i va néixer el dia 24 de gener de l'any 76 dC, a Itàlica, prop de Sevilla, i va morir l'any 138. El seu regnat va marcar el final de l'expansió de l'imperi romà, i va retrocedir als límits establerts per l'emperador August, però tot això acompanyat d'una política d'integració de tots els territoris. Va governar amb el nom de Cèsar Trajà Adrià August i va ser un dels emperadors més cultes, promotor i mecenes de gairebé totes les arts.

El seu pare, Eli Adrià, era oriünd d'Itàlica, i la seva mare, Domícia Paulatina, era natural de Cadis. Aquesta família va viure un temps a la ciutat d'Àdria (Itàlia), d'on procedeix el nom d'Adrià.

Als deu anys d'edat va quedar orfe i va quedar sota la tutela d'Ulpi Trajà, més tard emperador. En la seva joventut se l'anomenava Graecu/us, o petit grec, per la seva afició a les belles arts i a la literatura grega i romana.

Va contraure matrimoni amb Júlia Sabina, neta de Marciana, germana de Trajà a l'any 100 dC, tot i ser obertament homosexual i no tenir descendència i després va ocupar alts càrrecs a l'administració de l'Estat, després va ser enviat a la Germània en qualitat de tribú, va lluitar al costat de Trajà a les campanyes militars contra els dacis (101 al 105) i després va governar (108) en qualitat de llegat pretorià a la província de Pannònia. Com a arcont (magistrat en funcions de governador) a Atenes l'any 112, es va submergir en la cultura grega, i va tenir en ell un efecte durador.

L'any 117 va ser designat cònsol i en tornar l'emperador Trajà a Itàlia, es va quedar al capdavant de l'exèrcit i de governador a la província de Síria i quan estava a

Antioquia va rebre la notícia que el moribund Trajà l'havia adoptat per succeir-lo després de la seva mort. L'exèrcit el va proclamar emperador l'any 117 dC i el Senat romà va ratificar el seu nomenament. En ser proclamat emperador Adrià va ordenar que per tot obsequi es col·loqués en el carro triomfal l'estàtua de Trajà.

Amo ja de l'Imperi, Adrià va començar el seu regnat renunciant a les conquestes que Trajà havia fet per l'Eufrates. En aquell moment, les sublevacions reiterades dels pobles súbdits i les invasions dels pobles germànics amenaçaven l'Imperi de manera que l'emperador va resoldre abandonar les províncies llunyanes per consolidar l'Imperi. Va establir una sèrie de fortificacions defensives, inclosa la famosa muralla d'Adrià, que van marcar el final històric de l'expansió territorial romana i va signar un tractat amb Cosroes, rei dels parts. A Roma va consolidar la seva posició a través d'una política que va afavorir el poble, desenvolupar institucions humanitàries i va tenir una actitud considerada vers el Senat. En els seus nombrosos viatges va visitar gairebé totes les províncies romanes, va posar en ordre tota la política local, els assumptes econòmics i militars i va consolidar la lleialtat cap a Roma.

La fundació de la colònia anomenada Elia Capitolina a Jerusalem, així com l'edificació d'un temple a Júpiter en aquella ciutat, va fer que l'any 132 dC esclatés a Judea una insurrecció general, capitanejada per Barco-Kebas i el rabí Akiba, que va ser dominada l'any 135, durant la qual van morir 180.000 jueus, un gran nombre de captius van ser venuts com a esclaus i els que van aconseguir escapar es van disseminar per tots els àmbits de l'Imperi.

El govern d'aquest emperador va ser altament beneficiós per a l'administració de l'Imperi, i d'aquí el nom de Pare de la Pàtria amb què se'l coneix, per la seva protecció als pobres i als desvalguts. Va organitzar, a més, un ram de funcionaris de l'Estat destinat als equites, després de veure els lliberts capaços d'obtenir els llocs de treball de la Cort, va donar una nova organització a la hisenda; per manament seu, els edictes dels pretors vans ser recopilats pels jurisconsults Salvi Julià, Prisc i Cels i publicats amb el títol de Edictum perpetuum; va separar els oficis del palau i de la seva persona, dels de l'Estat i de l'Exèrcit; va crear quatre cancelleries i dues prefectures, una civil i una altra militar, i va convertir el consell privat en consell públic. En el dret civil va introduir importants variacions, Va prohibir els sacrificis humans i que els amos matessin els esclaus, va manar suprimir els ergàstuls, tret dels que pertanyien a l'Estat i a l'emperador, Va fer cessió al fisc dels ingressos de correus i va formar un consell de juristes, els quals tenien la representació de l'emperador durant la seva absència.

La defensa de l'Imperi va ser també incrementada amb diverses millores i Adrià no en va tenir prou amb la reforma de Roma, sinó que va fer diversos viatges, durant dotze anys, a les principals províncies de l'Imperi per conèixer per si mateix les necessitats dels seus súbdits. Pel que respecta Hispània, la va dividir en sis regions, que van ser: Bètica, Lusitània, Cartaginense, Tarraconense, Galèria i Mauritània Tingitana. Les dues primeres eren governades per l'legats consulars i les altres quatre per presidents. A Tàrraco, Adrià va convocar una assemblea general de representants de les principals ciutats, per tal de reclutar soldats del país, que s'hi van negar. Els d'Itàlica no hi van anar, i l'emperador s'ho va prendre com un desaire i per aquesta

raó, durant el seu viatge a la Bètica, no va voler visitar aquesta ciutat. De totes maneres, li van tributar grans mostres de veneració i li van dedicar magnífics festejos, i llavors va perdonar als pobles de la Hispània un deute d'1,900.0000 sestercis. Mentre estava a Tàrraco, va atemptar contra la seva vida un esclau que, pel que sembla, estava boig.

En els seus viatges l'acompanyava un gran nombre d'arquitectes i obrers, deixant per totes bandes vestigis del seu pas amb els monuments que manava aixecar, entre els que figurava el célebre amfiteatre de Nimes, que es conserva encara en peu, donant curses de braus al seu voltant. La ciutat d'Atenes, anomenada per ell ciutat nova d'Adrià, va ser embellida amb magnífics monuments, d'entre els quals mereix un esment especial el temple de Júpter Olimp, que havia començat Pisístrat i del qual subsisteixen encara 15 columnes. Va sentir veritable passió per l'Orient i gairebé totes les ciutats de l'Àsia Menor van ser embellides per ell, d'entre les quals, Jerusalem, que va ser reconstruïda amb el nom d'Aelis Capitolina. A Roma va construir el grandios temple de Venus i Roma, l'absis del qual encara es conserva; el castell de Sant Angelo, el seu mausoleu i els ponts sobre el riu Tíber, a més d'unes altres obres d'arquitectura amb les quals va embellir les ciutats.

En les medalles que en aquella època es van encunyar s'hi llegeixen les paraules Restitutori orbis terrarum, pels que va executar en moltes ciutats de l'imperi. Va ser príncep il·lustrat; diu d'ell Tertulià que era curiositatum omnium explorator -que tenia una veritable passió per les curiositats. Va fer l'ascensió al mont Etna per estudiar la refracció de la llum solar, i va estar molts cops a Orient.

L'activitat d'Adrià es va estendre a les regions de la literatura i de l'art; com tots els seus predecessors, va compondre versos i va aspirar a la glòria d'escriptor. Tenia una prodigiosa memòria i es va adonar que en tenia prou amb llegir un llibre una vegada per saber-se'l de memòria; dictava varies cartes a la vegada; possèia una sorprenent erudició i el mateix en qüestions de ciència, filosofia i art, que cantava, jugava i es dedicava a treballs de pintura i escultura. Són notables les seves definicions: "Què és la pau? Una llibertat tranquil·la. Què és la llibertat? Innocència i joventut. Va fundar el Athenaeum per a l'ensenyament de la poesia, la filosofia i la retòrica, i va freqüentar el tracte dels literats, els quals van ser moltes vegades víctimes de la seva irritabilitat i dels seus capricis. Va escriure obres en prosa i vers, d'entre les quals, el poema Alexandriada, i alguns discursos sobre gramàtica i l'art de la guerra, durant el seu regnat que va ser de 21 anys, només va sostenir una sola guerra, que va ser de caràcter religiós. Però pecava d'immodest i no consentia que es dubtés de la seva superioritat. L'arquitecte Apol·lodor va pagar amb la vida les seves censures d'algunes pintures de l'emperador. Adrià va moderar una mica, a instàncies de Quadrat i d'Arístides, les persecucions contra els cristians; no obstant, a la seva època va ocórrer la quarta persecució.

Adrià era molt recelós i escoltava els informes delators; als qui podien aspirar al tron els va separar dels seus càrrecs, se suposa que amb fonament, que va fer enverinar la seva esposa Júlia Sabina i el seu cunyat Servi.

Era de costums molt llibertins i es va lliurar al repugnant vici de la sodomia, i va escriure versos en obsequi dels seus travestis, coneguda és la seva passió pel seu amic

favorit anomenat Antinous, que sempre viatjava amb ell i es va ofegar nadant al riu, sacrificat en nom de les seves passions i a qui, un cop mort, va atorgar els honors de divinitat.

Els darrers anys de la seva vida els va passar trist i malalt a Roma i a les vil·les dels seus voltants, especialment a la vil·la palatina de Tibur (l'actual Tivoli) i l'esplèndida i encara avui conservada en gran manera Vil·la Adriana.

Dels seu matrimoni no va tenir cap fill, pel que va adoptar Luci Ceioní Còmode Ver (136), que va morir abans que Adrià, de manera que va haver de buscar un altre successor i el va trobar en la persona del més tard emperador Antoní Pius. Poc després va morir Adrià a l'estació termal de Baia (Dàcia), víctima de la hidropesia. La seva mort va ser el dia 10 de juliol de l'any 138, a l'edat de seixanta-dos anys. El seu fill adoptiu Antoní Pius va regnar des de l'any 138 fins al 161 i va seguir la política pacifista del seu antecessor Adrià.

En les làpides i monedes es troba el seu nom com a emperador. En l'epigrafia llatina de l'Àsia Menor apareix moltes vegades amb el nom de Júpiter O/impicus i algunes amb l'únic nom d'O/impicus. L'epigrafia grega el qualifica de Zeus Dodonaïos, Neos Dyonysios, Pythios, Zeus Olympios, Pane//enios Olympios, o senzillament Olympios.

Adrià ha d'ocupar un dels primers llocs entre els primers emperadors, pel fet d'haver proporcionat al món, gràcies a una disciplina severa i una administració previsor, vint-i-un anys de relativa pau i prosperitat.

REVERS DE LA MONEDA

Felicitas Augusta. Deessa de la fertilitat i dels esdeveniments feliços. Primitivament, la felicitat i la fecundació eren considerades com les felicitats més grans. Plini utilitza el terme felicitas tarrae com a significat de la fertilitat. El primer temple que va tenir a Roma la deessa Felicitas va ser aixecat setanta-quatre anys abans de la nostra era per Lucul, gran amic de Sil·la, i en el seu recinte s'hi van custodiar durant molts anys objectes artístics robats a Grècia. En passar per davant del temple, es va trencar l'eix del carro triomfal de Juli Cèsar, el que va ser considerat com una mal presagi. Devorat per un incendi en temps de Claudi, es va reconstruir de seguida. En el Camp de Mart hi havia una estàtua de Felicitas i en el Capitoli una de Felicitas Publica, adorada al costat dels grans deus de la trinitat capitolina.

Les monedes romanes ens ofereixen representacions de la Felicitas. La més antiga es troba en un quinari de la família Lol·lia, que representa un cap de dona, de perfil, amb una diadema i una inscripció darrere on s'hi llegeix la paraula Felicit(atis). Durant l'Imperi i en temps de Galba és quan apareix la felicitas a les monedes, en les que se la representa recolzada en una columna i portant una patera i un corn de l'abundància; de vegades, porta un caduceu, alguna vegada un ram a la mà dreta; en les monedes de l'emperador Adrià se'l veu donant la mà a l'emperador. En un medalló de Còmode, amb la llegenda Temporum Felicitas, està representada en la figura d'una dona asseguda al peu d'un arbre i rodejada de nens que personifiquen les quatre

estacions. La llegenda Felicitas aug. acompanya en un medalló d'or de Pòstum els bustos abraçats de la Victòria i de la Felicitat, portant tots dos un ram.

En bronzes d'Antoni Pius, la Felicitat, de peu, porta un capricorn i un caduceu alat. Finalment, en nombroses peces d'Adrià, la divinitat no està representada però el seu nom està escrit *felicitas Aug.* en la vela d'una galera pretoriana.

En aquella època va estar en voga la Felicitas d'August i s'implorava de la deessa la fecunditat de les emperadrius. S'ha identificat l'ànima Faustitas d'Horaci amb la Felicitat. A la batalla de Tapso, Felicitas va ser l'ordre donada a les tropes de Juli Cèsar, per començar el combat.

Vaig a ampliar encara més el nostre patrimoni històric, artístic i cultural. Primer de tot, dir-vos ens omple de satisfacció l'aparició de la moneda de l'emperador Teodosi I el Gran, trobada a la vil·la romana del nostre Mausoleu de Centelles, i també la moneda de l'emperador Adrià trobada al Mas de Bosc. La trobada d'aquestes dues monedes i segons les dates en les quals tots dos van governar els seus respectius imperis, ens recorda amb exactitud que la vida dels habitants de Centelles va perdurar durant un cert temps després dels esdeveniments de què van ser protagonistes els Constantins; i referent a la moneda de l'emperador Adrià tenim una clara evidència que ens recorda que els habitants de la vil·la romana del Mas de Bosc, en aquestes dates ja es trobava en plena activitat laboral i de convivència.

Ja coneixem l'important interès arqueològic i històric que encara es troba enterrat per sota del reompliment antic de les terres de cultiu a la finca del Mas de Bosc; per tant, no ens ha d'estranyar que en la superfície apareguin petits objectes metàl·lics i fragments de ceràmica de les èpoques ibèrica i romana que pertanyien i eren utilitzats correntment pels diferents propietaris de la classe senyorial i els obrers de la servitud, durant el llarg període que va començar a finals de la cultura ibèrica i va persistir durant la romanització. Alguns dels objectes que van aparèixer en l'excavació oficial a l'any 1971 i uns altres que també són de relativa importància trobats a la superfície del ter. reny, estan inscrits i són: varies peces de ceràmica, dòlies per emmagatzemar productes agrícoles, anells i alguna moneda. Tot aquest conjunt de materials històric-arqueològic està publicat en els llibres de la Miscel·lània Estudis de Constantí, nùms. 19 i 20.

Avui podem completar aquest patrimoni històric amb quatre monedes més que en l'actualitat estan ben guardades i protegides. Després d'efectuar una neteja exhaustiva he pogut estudiar amb total exactitud els retrats de les seves efígies i de les divinitats o símbols dels seus reversos. Les característiques fonamentals del material d'encunyació de les tres primeres monedes ens mostren que estan fabricades en bronze i la quarta és de plata. La primera pertany a l'època ibèrica que té representat un cap viril i al revers un símbol amb un genet a cavall; la segona pertany a l'emperador August amb una imatge dels Triumvirs més influents, en el revers d'aquesta mateixa moneda s'hi troba representat el seu fill adoptiu i successor, el general en cap Tiberi; la tercera moneda es representa amb un brau que en aquest cas està completament desfigurat i en el revers s'hi troben

representats els cònsols Caius i Lluci; i la quarta moneda és de plata i pertany a l'emperador Sever, en el revers la deessa Fortuna està asseguda en un tron.

En l'actualitat aquestes quatre monedes són propietat de la Sra. Maria Teresa Massó. Les va trobar el seu difunt marit cultivant les terres i recollint les avellanes a la seva finca del Mas de Bosc.

AS

MONEDA IBÉRICA

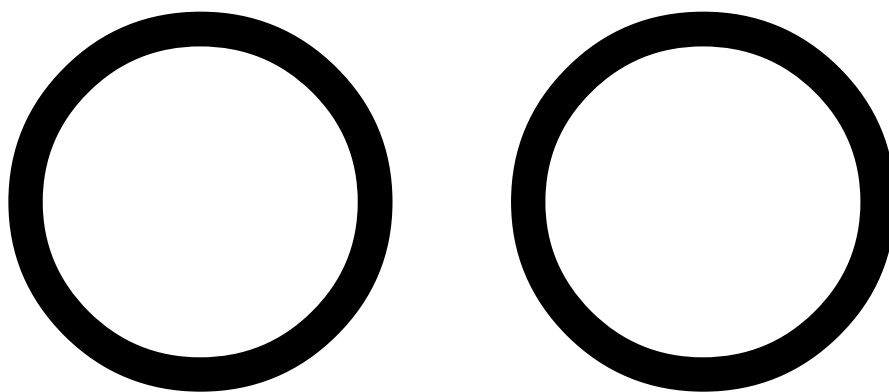
Cap masculí a la dreta, amb pentinat amb rínxols i trenes a l'estil ibèric. Coll amb final de clàmade. Darrere, un signe ibèric. Grafila de punts. Segle

Revers: genet amb palma de múltiples fulles a l'espatlla i casc amb cimera cap a la dreta. Cavall al trot amb les potes davanteres alçades.

Llegenda ibèrica a sota: KESE

Les rodalies de Tarragona són, sense cap mena de dubte, el lloc on es va ubicar el taller d'encunyació de moneda coneguda com a seca ibèrica de Kese, segles 1 1 1 - 1 aC. Això està comprovat gràcies a les nombroses trobades arqueològiques tant de les rodalies com al mateix centre de la ciutat (vegeu Lluís Papiol Molné: "Asentamientos ibéricos en el solar nº 24 del carrer Caputxins", a *Estudis de Constantí*, número 20, 2004). Una gran prova de la trobada d'algunes monedes de Kese les tinc publicades i totes elles trobades en diferents partides amb estructures arqueològiques del nostre terme municipal.

El període romà-republicà, o ibèric, va ser molt significatiu per tal d'assegurar-nos l'època més productiva d'encunyacions de la nostra seca. L'assentament romà va ser determinant perquè Tàrraco es convertís cada vegada en més important, fins a constituir-se en capital de la Citerior.

DIVUS-AUGUSTUS-PATER-C-T-T.

Cap radiant d'August a la dreta. Grafila de punts

Caius Julius Caesar Octavianus Augustus

Caio Octavi Coepio

TI-CAESAR-DIVI-AUG-F-AUGUSTUS

Revers: cap de Tiberi llorejat a la dreta.

Tiberius Julius Caesar

Octavi va néixer a les rodalies de Roma (Velitri Volscorum) el dia 23 de setembre de l'any 63 a.C. I va morir a Nola Itàlia el dia 17 d'agost de l'any 14 d.C. Era fill del

pretor Caio Octavi i d'Aècia, nebot de Juli Cèsar i es va quedar orfe als quatre anys, encarregant-se el seu oncle d'educar-lo, al qual va succeir com a governant de l'Estat romà. Juli Cèsar estava orgullós del jove per la qual cosa el va presentar al Col·legi de Pontífexs (sacerdoci principal romà), a l'edat de setze anys rebia la dignitat senatorial, es va erigir en dictador d'Hispania i va ser enviat a Apol·lònia per preparar una expedició contra els parts.

Quan Juli Cèsar va ser assassinat l'any 44 a.C. Octavi estava a Il·líria, on servia a l'exèrcit; al seu retorn a Itàlia assabentat que era l'hereu adoptiu de Cèsar. Posteriorment, Octavi va prendre el nom de Caius Juli Cèsar Octavià August.

L'assassinat de Juli Cèsar va surni Romà en la confusió. Octavi va decidir venjar el seu pare adoptiu i assegurar-se el seu propi rang, no va vacil·lar en dirigir-se a Roma, i es va presentar a Marc Antoni, antic confident, amic i col·laborador de Cèsar, que havia assumit el poder. L'acollida que li va fer Antoni no va ser molt afectuosa, però el futur emperador havia sabut crear-se nombroses amistats i, fins i tot, una certa popularitat. Marc Antoni va transigir amb ell, tot i que va evitar tancar-li l'accés legal als càrrecs importants. Octavi, en un primer moment, va decidir-se pels mitjans violents per desfer-se del seu rival, però després, més ben aconsellat, va canviar de tàctica i va aconseguir que la majoria dels senadors amb més prestigi es posessin al seu costat; i a la vegada, enviava agents a totes les colònies d'Itàlia, procurant fer-se adeptes entre l'exèrcit. Aquests treballs van donar resultats i Marc Antoni va haver de marxar a Brindis per contenir la defecció de les seves legions. Mentre tant, Octavi havia reunit 10.000 veterans a Campània i ocupava ja un lloc entre els senadors, que li van confiar poders quasi sobirans, Ciceró, el president, li va dedicar un gran elogi i l'ambiciós jove va reunir els seus exèrcits, el comandament sobre els quals s'havia fet legalitzar pel Senat i va marxar contra Antoni, a qui va derrotar completament.

Octavi va tornar a Itàlia i es va fer proclamar procònsol, però com que Marc Antoni i el seu aliat el general Marc Emili Lèpid eren els amos de la Gàl·lia Transalpina, i el general Dècim Brut i el qüestor Longí Casi dominaven a Orient, Octavi es va entrevistar amb els dos primers, o sigui, amb Antoni i Lèpid i a finals d'octubre de l'any 43 a.C. es va signar un acord que més endavant es va convertir en llei, per la qual cosa va quedar constituït el segon triumvirat per dirigir les províncies romanes i es va investir aquells tres homes amb una autoritat il·limitada. Tot els estava supeditat. Això va passar el dia 27 de novembre i el dia 28 l'aliança va ser ratificada per una prospecció de gran amplitud, en la qual els seus opositors van patir els terribles efectes de l'aliança i van començar els assassinats inclosos 300 senadors i 200 cavallers, a ningú no es respectava; les amistats i el parentiu no servien de res; van seguir la mateixa sort el germà del general Lèpid, l'oncle d'Antoni i el tutor d'Octavi. El mateix Ciceró va ser sacrificat. Els carrers de Roma es van convertir en rius de sang i llavors els triumvirs van comprendre que l'obra començada al centre de l'Imperi havia de continuar-se a la perifèria. El monstre de tres caps va estirar els seus tentacles i va dominar tot l'Occident, Itàlia va quedar sotmesa i les forces republicanes amb Brutus al capdavant malparades i derrotades. Amb el suïcidi del general Brutus a conseqüència de la derrota, quedava venjat l'assassinat del seu oncle Juli Cèsar, però

això no aturava l'ambició d'Octavi, que es va posar d'acord amb Marc Antoni per confinar el general Lèpid a la província d'Africa.

El món sencer quedava doncs convertit en un botí que s'havien de repartir els dos triumvirs. L'Orient es va confiar a Marc Antoni i l'Occident a Caius Octavi. Mentre el primer es deixava seduir per Cleòpatra VII Filòpator, Octavi desplegava una activitat sobrehumana i repartia les terres de 16 ciutats italianes entre 170.000 veterans. Els italians desposseïts dels seus bens, amb Lluci Antoni al capdavant, van posar setge a Roma i la van prendre; Octavi va aconseguir refer novament als italians i va acabar per tancar Lluci a una fortalesa. Aquest setge va durar un any i durant el qual Octavi va demostrar una crueltat inhumana. Dones, nens, ancians, tots van ser degollats, i als que li suplicaven clemència els responia invariablement: "Es necessari morir". Des de llavors, va quedar com l'amo absolut de Roma i d'Itàlia i l'assassí es va convertir en un home dolç i afable, administrador escrupolós i aparent defensor de la llibertat i de la tolerància.

Sext Pompeu dominava a Hispània i al mar, i contra ell van anar els triumvirs, i el van vencer al cap de quatre anys, però la victòria va ser gràcies a Octavi ja que Marc Antoni, entregat completament a l'amor de la reina d'Egipte, Cleòpatra, s'havia casat amb ella.

Els cinc anys del triumvirat havien expirat i ningú no desitjava la seva renovació. L'únic obstacle que li quedava a Octavi era Antoni i per tal de deslliurar-se'n va aconseguir que el Senat declarés la guerra a Egipte. Octavi va derrotar l'exèrcit conjunt de Marc Antoni i Cleòpatra a la batalla d'Accio l'any 31 a. C.; l'any següent Antoni i Cleòpatra es van suïcidar. Octavi quedava com l'amo absolut de totes les províncies, l'any 29 a. C. va tornar a Roma com a únic dirigent del món romà.

Va començar una nova era de pau. Durant tres dies Roma va celebrar la conquesta d'Orient. L'any 27 a.C. el Senat romà va donar a Octavi el títol d'AUGUST (consagrat a sant), que més tard es va convertir en sinònim d'Emperador. No va canviar gens l'ordre de les coses creat per la llei; tot al contrari, va prometre el restabliment de la República i amb el pretext que el títol d'emperador era només honorífic, va assumir en les seves mans els tres poders: militar, civil i religiós. A més, el títol d'emperador li va ser concedit, al començament, només per deu anys, després per cinc més i així successivament fins a cinquanta.

L'emperador August era a la vegada cònsol, però al cap de quatre anys va renunciar a aquest càrrec i se li va conferir la potestas tribunicia perpetua l'any 23 a.C., per la qual cosa quedava en possessió de la inviolabilitat, el vet contra les decisions del Senat i el dret de convocar l'assemblea del poble. Va ser cònsol sense limitació de temps l'any 19 a.C.; procònsol en el 17, gran pontifex en el 13, etc. August va anar acumulant d'aquesta manera totes les magistratures importants però deixant-les subsistents, amb la qual cosa el canvi de República en Imperi no es va fer de cop i de nom sino senzillament de fet.

Es tramaren contra August dues conspiracions; la primera per Lluci Murena i Fannius Caepio, que van ser condemnats a la interdicció de l'aigua i del foc i finalment assassinats; la segona, per Corneli Cima, a qui August, indult per Livia, va perdonar. Roma, que era una ciutat en ruïnes, es va convertir en una ciutat de marbre. Les arts i les lletres van brillar esplendorosament, degut en gran part, a la influència del patrici

romà Caius Mecenes. La pau regnava per tot arreu, i la Vida era fàcil i agradable. Es va crear per a la custòdia de la ciutat una guàrdia urbana, es van instituir ministeris per als diferents serveis; l'Estat, en suma, només es preocupava del benestar dels romans.

August, tot i ser viciós i dissolut, vivia senzillament. En diferents ocasions va fingir voler renunciar als seus poders, però sempre li van ser ratificats pel Senat. L'emperador, no obstant, no era feliç, successivament havia perdut a tots els seus, que d'altra banda, mentre vivien, no li van proporcionar sino disgustos. Es va casar tres vegades i va repudiar Escribònia, la seva primera dona, per prendre Livia Drusilla, prenent-li al seu marit Claudi Tiberi Nero, quan ja era la mare de Tiberi i estava embarassada de Nero Drus el Germànic; però no va tenir fills barons.

Els darrers anys de la seva vida, sobretot, van ser especialment desgraciats. En el seu propi palau i en la seva pròpia família se succeïen els escàndols, i es va veure obligat a desterrar la seva filla Júlia i el poeta Ovidi a causa dels seus amors il·licits. La seva bona estrella en les guerres semblava haver acabat. És veritat que va acabar de pacificar Hispània, però els bàrbars li van infligir una espantosa derrota, en la qual van quedar destrossades tres legions romanes. Atent, només a un sol fi, va conservar fins a la darrera hora la plenitud de la seva intel·ligència i l'extraordinària energia que el va fer triomfar del tot, encaminant tots els seus esforços a la grandesa de l'imperi i a la seva pròpia.

Durant un viatge a la Campània, atacat per una sobtada malaltia i pressentint el seu final, es va refugiar en la mateixa casa de Nola on havia mort el seu pare. Quan, després de 41 anys de govern en solitari, morts tots els successors: el seu nebot, Claudi Marcel, i el seu gendre Agripa i els seus néts Caius i Lluç. Va fer cridar Tiberi, el seu fill adoptiu i successor, amb qui va celebrar una llarga i secreta conferència; després va voler acomiadar-se dels seus amics de Roma, alguns dels quals el van anar a veure i en preguntar-los si havia desenvolupat bé la comèdia de la vida va afegir: si us ha agradat, aplaudiu. August va morir de forma natural a Nola (Itàlia) el dia 19 d'agost de l'any 14 d.C.

A la seva mort li van rendir honors divins i va ser enterrat al costat del riu Tíber, en un mausoleu del qual encara se'n conserven ruïnes. En el seu testament va deixar hereus Tiberi i Lívia, i en el seu defecte a Drus i Germànic. Va deixar nombrosos llegats molt nodrits, al poble 40 milions de sestercis, 3.500.000 als tribus, 1.000 a cada pretorià, 500 a cada soldat de les cohorts urbanes i 300 a cada legionari, a més d'unes altres a persones esclerides, alguns dels quals pujaven fins a 2 milions; tot i així es va excusar de l'exigu d'algun dels seus llegats amb el mòdic de la seva fortuna, 150.000.000 de sestercis, assegurant que havia emprat a benefici de la República els 4.000 milions que en vint anys li havien deixat els seus amics, així com els patrimonis de Marc Antoni i Juli Cèsar.

Aquest va ser l'home extraordinari que als vint anys es va apoderar del comandament superior de Roma, que va fundar l'Imperi més colossal que s'hagi conegut el geni del qual governava encara quatre segles després. August es preuava també d'escriptor i va compondre també 13 llibres de memòries, Exhortacions a la filosofia, Sicília, poema en versos hexàmetres i dues tragèdies, Ajax i Aquil·les. En els

seus escrits no observava les regles establertes pels gramàtics, ja que era partidari de l'escriptura fonètica. Tant els escriptors antics com els recents han diferit en les seves valoracions sobre August. Alguns han condemnat la seva cruel recerca del plaer. Uns altres, fins i tot el fidel partidari de la república, han admès les seves bones accions com a dirigent (Tàcit). De vegades, els investigadors actuals critiquen els seus mètodes poc escrupolosos i el seu estil autoritari; però normalment reconeixen els seus èxits en l'establiment d'una administració eficient i un govern estable, així com en l'obtenció de seguretat i prosperitat per a l'Imperi Romà que va començar amb ell.

REVERS DE LA MONEDA

Tiberi Claudi Neró

Tiberi va néixer a Roma el dia 16 de novembre de l'any 42 a.C., i va morir a Caprea (Capri) el 16 de març de l'any 37 d.C. Era el fill gran de Lívia Drusilla i del pontífex Tiberi Claudi Neró. Emperador romà de l'any 14 d.C. al 37. Va instituir de forma permanent la magistratura que havia exercit el seu antecessor. Pertany per dues línies a la Gens C/àudia.

Quatre anys després del seu naixement, Lívia es va divorciar de Tiberi Claudi i es va casar amb el triumvir Octavi, Tiberi, igual que el seu germà Drus, va continuar a la casa del pare però quan va morir (any 34 a.C.), el van portar al costat de la mare i es va educar sota la tutela d'Octavi. Dotat amb un talent precoç, als nou anys va pronunciar un discurs en memòria del seu pare i als dotze va compartir els honors del triomf d'Octavi, després de la batalla d'Accio.

Nomenat qüestor cinc anys abans de complir l'edat legal, va recórrer ràpidament els més elevats càrrecs i l'any 20 a.C. l'emperador August li va entregar una missió a Armènia on va restablir Tigranes en el tron. Nomenat governador de les Gàl·lies el 15 a.C., va ser escollit cònsol dos anys més tard. L'any següent va repudiar, per ordre d'August, la seva dona Vipsània Agripina, filla d'Agripa, amb qui s'havia casat poc abans i qui s'estimava, per contraure segones núpcies amb Júlia, filla de l'emperador i vídua d'Agripa. Tiberi, que no havia deixat d'estimar Agripina, va viure algun temps en harmonia amb la seva primera esposa, que li va donar un fill que va morir en la infància, però la mala conducta de Júlia va fer que ben aviat es trenqués la pau del matrimoni.

Enviat a Il·líria i a Pannònia, on havien esclatat seriosos disturbis, va combatre els rebels amb notable energia i va restablir en aquelles comarques l'autoritat romana. En assabentar-se de la mort del seu germà Neró Drus (9 a.C.), es va dirigir a Germània i va portar el cadàver de Drus fins a Roma on va pronunciar una oració fúnebre en el Fòrum. Novament se'n va anar a Germània, aquesta vegada enviat per l'emperador, i va obtenir-hi moltes victòries i quan va tornar va rebre els honors del triomf. L'any 6 a.C. August el va associar al tron i li va concedir per cinc anys els honors del tribonat però, això no obstant, no tenia cap simpatia pel seu gendre, el qual ho va comprendre

i es va desterrar voluntàriament a Rodes, on va romandre-hi set anys completament retirat.

Quan van morir Caius i Lluci Cèsar, que havien estat nomenats príncipes inventutis, i presumpte hereu del tron, Tiberi va tornar a Roma i August el va adoptar i li va concedir novament els honors tribunicis, aquest cop per deu anys, unes decisions que el poble va acollir amb goig, ja que Tiberi era estimat per tothom.

L'any 4 d.C. va ser nomenat general en cap de l'exèrcit de Germània, on va portar a terme una campanya brillantíssima des del punt de vista militar i diplomàtic. A la seva tornada li van concedir els honors el triomf per tercera vegada i va ser novament enviat contra els germànics que havien sorprès i matat el governador Var i destrossat el seu exèrcit. Tiberi, amb la seva perícia i habilitat característiques, rebutja els germànics, els obliga a refugiar-se al marge esquerre del riu Rin i en tornar a Roma celebra el seu quart triomf. Es trobava llavors en l'apogeu de la seva glòria i era mirat amb simpatia pel poble i per l'exèrcit, amb qui havia compartit les penalitats de la guerra.

August va morir a Nola, prop de Nàpols l'any 14 d.C. i Tiberi heretà el tron, quan es disposava a reprendre la campanya contra els il·liris, i va tornar precipitadament cap a Roma per rebre l'herència del seu sogre. Tenia llavors cinquanta-cinc anys, la seva conducta anterior, l'experiència que li havien donat els anys i els càrrecs que havia desenvolupat, l'austeritat i rectitud del seu caràcter, millorant els serveis civils, imposà a l'exèrcit una disciplina estricta i va dirigir les finances de l'Imperi amb gran habilitat. També va exercir un major control sobre els governadors de les províncies. Tot feia preveure que Tiberi seria un dels millors sobirans de Roma i que no faria sinó augmentar les seves virtuts en el tron. No va ser així, no obstant. La seva primera acció va ser manar assassinar Agripa Pòstum, l'única persona de la família d'August que li podia fer ombra; també va manar assassinar la seva esposa Júlia i el seu amant Semproni Grac, i va cridar Germànic, el fill del seu germà Drus, que s'havia cobert de glòria a Germània, i a qui les legions havien volgut proclamar emperador i el va enviar a Orient, on va morir sobtadament poc després.

Encara no feia dos anys que havia pujat al tron, quan semblava que havia deixat la seva autoritat en mans de Sejà que l'any 16 d.C. havia estat nomenat prefecte del Pretori. Les facultats concedides a Sejà eren extraordinàries i com que, a més a més, havia aconseguit captar la confiança de Tiberi, aquest es va retirar a la Campània, i va quedar Sejà com l'amo absolut del poder. L'absència de l'emperador i la seva ambició van inspirar en el ministre el desig d'apoderar-se del tron i per aconseguir-ho no va evitar cap mitjà ni va retrocedir davant de cap crim, i va fer enverinar, fins i tot, Drus, el fill de Tiberi i la seva primera dona; nombrosos parents o amics de l'emperador vans ser desterrats, empresonats o se'ls va obligar a suïcidar-se. En la seva audàcia, Sejà va demanar fins i tot la mà de Lívia, la vídua del seu fill Drus. L'emperador s'hi va negar i llavors va començar a sospitar. Tiberi, que es trobava a Càpua, va enviar al Senat una carta d'acusació contra Sejà i el portador d'aquesta carta, Macroni, va obtenir el suport de la guàrdia pretoriana, que va assassinar Sejà l'any 31 d.C. Des de llavors, la crueltat de Tiberi no va conèixer límit. La majoria dels amics de Sejà van ser perseguits

i condemnats. L'emperador, des del seu retir, ordenava les execucions en massa, mentre es lliurava a les més barroeres orgies. Molts senadors i persones il·lustres es sùicidaven per escapar del suplici, de manera que els darrers cinc anys dels seu govern va ser un autèntic flagell per als romans. Durant aquests esdeveniments dels seu govern es va crucificar Jesucrist al Gòlgota, en aquestes dates i en aquestes circumstàncies d'una tal ferotge crueltat, que impartia l'emperador Tiberi, no hauria estat possible que cap senador de la Cort Imperial, hagués demanat a l'emperador, el perdó de la clemència per salvar Jesús de Natzaret.

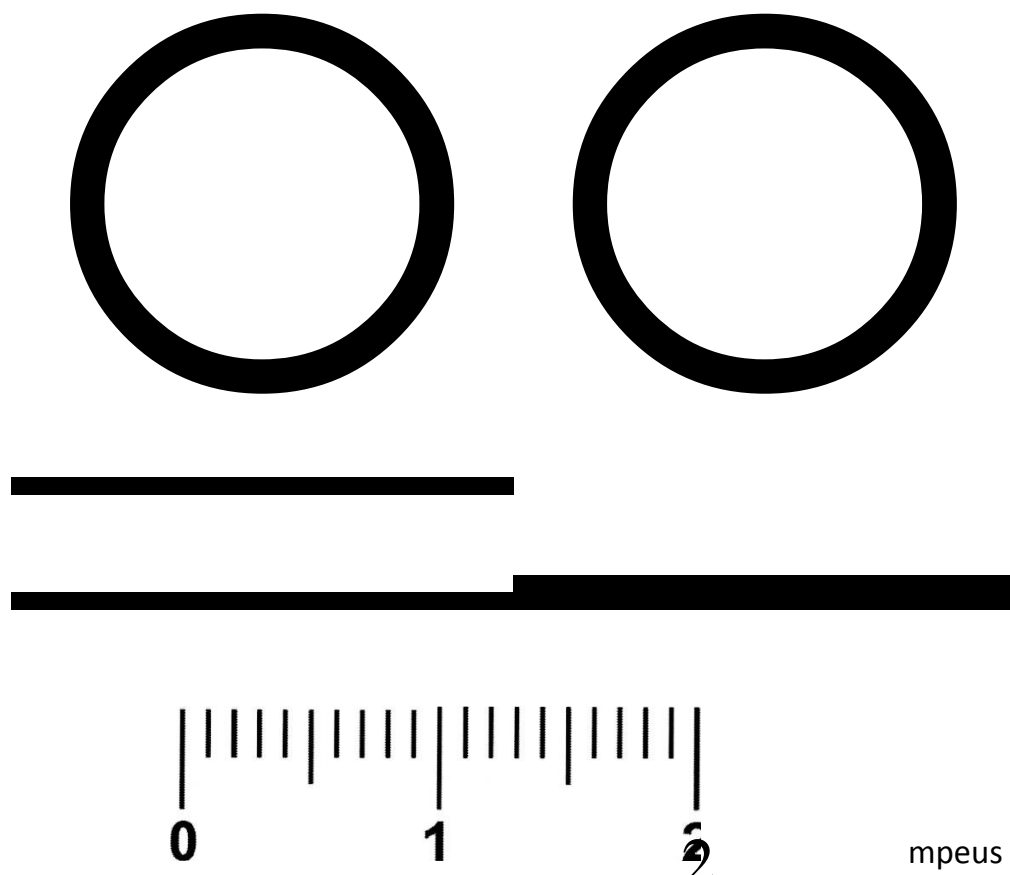
No obstant, no seria just comparar Tiberi amb Calígula ni Neró. Si va ser odiosament cruel en els darrers temps de la seva vida no hem d'oblidar que abans del seu adveniment es va distingir com un dels més brillants capitans del seu segle i que després va administrar amb justícia i rigor l'Imperi Romà.

Durant els vint-i-tres anys que van transcórrer entre la mort d'August i la del seu successor, es va afirmar el règim imperial i Roma va viure en pau. Tiberi va donar al nou govern la seva forma definitiva i va fer desaparèixer alguns vestigis republicans que el seu antecessor havia respectat. Va arrabassar als comitatus el dret de designar els cònsols, pretors, tribuns de la pleb, qüestors i altres magistrats, transferint aquest dret al Senat, reuní les cohorts pretorianes, que abans tenien diversos acantonaments, en un únic camp situat a les portes de la ciutat, però es va mostrar respectuós amb les atribucions del Senat.

La hisenda va ser objecte d'una acurada administració, tant que a la seva mort va deixar l'emperador un tresor de 2.700.000.000 sestercis. Les províncies romanes van experimentar una era de benestar durant el regnat de Tiberi, donat que els governants, els llegats imperials i els procònsols van ser objecte d'una estreta vigilància, que els va impedir cometre tantes exaccions com els seus antecessors. Contra els pobles bàrbars va seguir una política ferma, però prudent i moderada, com ho va demostrar el fet que renunciés a annexionar-se Germània, tot i els brillants triomfs obtinguts per ell i pel seu nebot Germànic, comprenent que després d'aquestes victorioses campanyes ja quedava salvat l'honor de l'Imperi i que de seguir allí les armes romanes no li reportarien cap avantatge.

El dia 16 de març de l'any 37 d.C., va caure Tiberi en un ensopiment i com que el van creure mort es va proclamar emperador Calígula, fill del seu nebot Germànic; però com que al cap de poc temps Tiberi va recuperar el coneixement, Macroni, que era el prefecte del pretori el va estrangular. Tenia llavors setanta vuit anys i n'havia ocupat vint-i-tres al tron imperial.

SEMIS

(completament desfigurats)

d'August

mpeus
Epoca

Si els romans van veure braus als seus cirks, va ser segurament de la mateixa manera que van veure-hi altres feres i sense que en la lluita amb ells s'hi especialitzés cap classe d'homes, tot i que n'hi havia que afrontaven la seva bravura com afrontaven la seva ferocitat dels altres animals portats dels confins de l'Imperi per donar varietat als espectacles circenses que tant divertien a la plebs i, fins i tot, a la classe senyorial. En quan a voler que la tauromàquia provinguí de cerimònies i ritus antics, com la taurobo/ia, taurofonia i taurocatapsia, per donar-li un llinatge sagrat, ens sembla molta pretensió. El sacrifici d'un brau domèstic no té res a veure amb la lídia del toro brau; tot i que és cert que, pel que sembla, en un . començament els braus immolats eren salvatges i la seva caça estava lligada a la tauroca/apsia.

Una inscripció trobada a Pêrgam, datada l'any 137 abans de la nostra era, es refereix a aquesta cacera; i un baix relleu en marbre, molt més antic, provinent de Tessàlia i conservat al Museu d'Oxford, representa les seves peripêcies, que estan descrites en la novel•la Teàgenes i Caric/ea, escrita al segle III d.C. pel bisbe Heliodor d'Hemeris. Per aquest baix relleu i per la novel•la d'Heliodor; pel gramàtic Artemidor (230 abans de la nostra era) que recorda que els joves lluitaven a l'Eleusis (al N.O d'Atenes) en contra dels braus; per una inscripció de Carianda (Àsia Menor), conservada en el Museu del Louvre, i per uns altres documents se sabia que les tauroterias i les tauroco/apsias eren exercicis taumàtics que en el mén grec es remuntaven a una gran antiguitat. Descobriments relativament recents, fets a Creta, donen a entendre que aquesta antiguitat és molt més gran del que s'havia suposat, ja que s'eleva a uns tres mil o quatre mil anys les pedres gravades i les pintures trobades en un palau de Cnossos, en els que s'hi representen diversos jocs en els quals hi intervenen nois i noies jugant amb un brau, sobre el qual salten, subjecten per les banyes a la carrera, etc.

De Tessàlia i d'Atica, aquests jocs, més o menys modificats passen a Roma. Suetoni (historiador i biògraf romà) diu que l'emperador Claudi va donar festes de braus en les quals la victòria consistia en derrotar Panimal. L'historiador Diò Casi, contemporani de Suetoni, parla de festes de braus que es van celebrar en temps de l'emperador Nero. El gramàtic Asconi, segle I d.C. en el seu Comentari d'un discurs de l'orador Cicerò, no en cita cap en particular, però explica que s'excitava els toros de lidia tirant-los ninots plens de palla, contra els quals s'acarnissaven. L'expressió home de pal/a, tan freqüentment emprada als nostres dies en un sentit figuraty té com a origen els jocs romans de braus.

REVERS DE LA MONEDA

Caio i Lluci Cesars

Eren fills de Marc Agripa i de Jùlia, néts per tant de l'emperador August que els va adoptar com a successors després de la mort d'Agripa. Caio, que era el germà gran va néixer l'any 19 a.C. i als catorze anys d'edat August va nomenar els dos germans cònsols electes i prínceps de la joventut.

Semblaven destinats a una Vida de grandesa i prosperitat, però Lluci va morir sobtadament a Marsella l'any 2 d.C. i Caio va combatre a Germània a les ordres del llavors governador Tiberi i d'allí va passar a Asia com a procònsol, càrrec en el qual va demostrar excepcionals dots a pesar de la seva joventut. Quan més s'esperava d'ell, Caio va ser ferit a tràïció per Abdö, governador d'Artageres (Arménia), i des de llavors la seva salut va començar a decaure fins que el seu avl l'emperador August, el va haver de cridar a Roma perquè es posés bo, però va morir de camí quan només comptava amb 26 anys d'edat.

Se sospitava que Livia Drusil•la —la poderosa dona d'August— que no evitava mitjans per aconseguir posar al tron el seu fill Tiberi, va tenir alguna cosa a veure en aquestes dues morts prematures.

DENARI DE PLATA

SEVERUS - PIUS AUGUSTUS

Cap llorejat de l'emperador cap a la dreta
Lucius Septimius Severus Pertinax

PM TR PXI COSIII PP.

Revers. Fortuna asseguda cap a l'esquerra, portant un timó i cornucòpia. Hi ha una roda a sota del tron.

SEPTIMI SEVER. Va néixer l' 1 1 d'abril de l'any 146 d.C. a Leptis Magna, Tripolitana (prop de l'actual ciutat d'Homs, Líbia) i va morir el dia 4 de febrer del 211 d.C. a Eburacum, Britània (avui, York, Anglaterra). La seva família pertanyia a l'orde eqüestre, dos dels seus oncles, Àper i Sever, havien assolit la dignitat consolar i un altre dels seus parents, Septimi havia estat dues vegades cònsol i protegí al futur emperador a començaments de la seva vida pública.

Emperador romà des de l'any 193 al 211 d.C., va ser el fundador de la dinastia dels Severs, que va regnar des del 193 fins al 234, abastant els governs de Caracal•la, Geta, Heliogàbal i Sever Alexandre i accentuà el caràcter militar i despòtic del poder imperial.

Després d'haver fet excel•lents estudis literaris a la seva pàtria, va passar a Roma a estudiar lleis. Va ser qüestor militar a la província de la Bètica i l'any 172 també va exercir aquestes funcions a Sardenya.

L'any 175 va contraure matrimoni amb Pàccia Marciana que, pel que sembla, també era d'origen africà, la seva unió va durar una dècada, fins a la mort d'ella. L'any 187 es va casar amb Júlia Domna, que provenia d'una família provenint de la ciutat d'Emesa, de la qual el seu pare Basià, era sacerdot del Sol. Amb Júlia va tenir dos fills, Basià (Caracal•la) l'any 188 i Geta l'any 189 d.C. Basià va rebre el sobrenom de Caracal•la per la roba que sempre portava posada.

El 175 va ser llegat del procònsol d'Àfrica, el 177 tribú de la pleb i el 179 qüestor, passant en qualitat de llegat jurídic a les ordres del governador d'Hispania Citerior. A partir de llavors la seva carrera va ser tan ràpida com brillant. Encarregat

del comandament de la quarta legió escítica de Síria, el 186 va rebre el nomenament de llegat propretor de la Gàl•lia lionesa, deixant allí excel•lents records de la seva gestió. El 189 va passar com a procònsol a Sicília i dos anys més tard va obtenir el govern de la Pannònia Superior. Poc després va ser cònsol per primera vegada però se'n desconeix la data.

L'any 192 d.C. es va assassinar l'emperador Còmode i el va succeir el cònsol romà Pêrtinax. A la mort de Pêrtinax el dia 28 de març del 193, en caure víctima dels pretorians i ser designat per succeir-lo Didi Julià com a nou emperador, després d'haver comprat el tron a la Guàrdia Pretoriana, les legions de Carnuntum (Pannònia) es van sublevar i proclamaren emperador al seu general Septimi Sever l'abril de 193. El nou emperador es va dirigir ràpidament a Roma i es va nomenar venjador de la mort de Pêrtinax. Va haver de lluitar primer contra Didi Julià i contra Pescenni Níger, governador de Síria, en favor del qual s'havien declarat, a més de moltes províncies d'Orient, el Senat i el poble de Roma. Reconegut per les legions d'Il•líria i de les Gàl•lies, es va dirigir cap a Itàlia i Roma. Didi Julià el va declarar enemic públic i li va enviar un centurió per matar-lo però Sever va travessar els Alps, va aparèixer a Itàlia i es va apoderar de la flota de Ravenna i va derrotar el prefecte del pretori Tuli Crispí.

Didi Julià va voler llavors guanyar-se el seu rival associant-lo al seu govern, però Sever es va negar a acceptar i va continuar la seva marxa cap a Roma, però en arribar a la ciutat el Senat a petició de Didi Julià, va nomenar Septimi Sever emperador, establint un govern de dos emperadors simultàniament, però Sever no va acceptar el nomenament. Finalment, el Senat va nomenar Sever emperador i va sentenciar Julià a mort. La sentència es va complir el dia 1 de juny del 193 d.C. i Didi Julià abandonat per tots, va ser apunyalat amb el seu gendre a la residència imperial. No obstant, encara li quedaven dos enemics perillosos, Pescenni Níger i Clodi Albí, als quals les legions britàniques havien proclamat emperador. Amb la finalitat de dividir els seus rivals, va oferir a Albí el títol de César i es va apoderar dels fills de Pescenni Níger que estaven a Roma. En quan als pretorians que havien assassinat Pêrtinax i venut el poder a Didi Julià, els va fer desarmar i els va expulsar de Roma.

El dia 7 de juny de 193 d.C. Sever va efectuar la seva entrada solemne a Roma, consagrant els seus primers actes a venjar Pêrtinax, de qui va fer celebrar l'apoteosi celebrant ell mateix el funeral. Es va presentar al Senat i es va proclamar venjador de l'emperador assassinat, va legalitzar el seu poder i es va emparentar amb Marc Aureli, proclamant-se com a fill i concedí el títol de "castrum de/ maten a la seva esposa Júlia Domma.

Septimi Sever després de l'execució capital dels assassins de Pêrtinax, va ordenar que la guàrdia pretoriana implicada en la mort d'aquest emperador, formés fora de Roma en ordre de policia va dissoldre la Guàrdia Imperial per la seva actitud inqualificable amb la mort de l'anterior emperador, significant aquest fet, el preludi purament militar que es proposava inaugurar. Va menystenir l'element civil, reorganitzar la Guàrdia Imperial Pretoriana, que formà amb individus distingits de les legions i van ingressar en aquest cos privilegiat de la Guàrdia Imperial, guerrers de totes les províncies asiàtiques, africans, dacis, dàlmates, pannonis i mersos. Va augmentar les forces armades del centre de l'Imperi Romà i va arribar a quadruplicar

el nombre de soldats acantonats a Itàlia situant permanentment una legió a la muntanya Albano, prop de Roma, i les cohorts municipals les va reduir a quatre i va reforçar la guarnició de Roma amb mariners de Ravenna i Miseno i va formar un cos armat a dins de Roma amb soldats estrangers.

Quant li va semblar que tenia assegurat el tron, es va mostrar magnànim i després d'un mes d'haver entrat a Roma va sortir a perseguir Pescenni Níger que feia grans progressos a Orient i acabava d'apoderar-se de Bizanci i temia que li pogués tallar el proveïment de blat a la capital. Quan es van trobar, Níger li va oferir la possibilitat de governar conjuntament, una oferta que Septimi Sever va rebutjar. Pescenni Níger va ser vençut a les rodalies de Cízic i executat l'any 194 d.C. Poc després Sever va condemnar a mort la dona i els fills de l'usurpador i els va confiscar tots els bens.

Mentre tant, Septimi Sever va augmentar el poder dels funcionaris imperials. Acolzat en ells, va afavorir molt l'exèrcit pujant el sou dels soldats i dispensant els veterans del servei públic. El seu regnat va marcar un període de reformes judicials i militars. Va crear una nova tresoreria imperial i va reduir el poder del Senat i de l'aristocràcia. Va convertir Itàlia en una província i va adoptar el títol de "dominus".

Durant el seu retorn a Roma va rebre la notícia que Clodi Albí havia estat nomenat August. Llavors va haver de marxar a Occident donat el fet que Clodi Albí, insatisfet amb el títol de César que ja tenia, s'havia proclamat August per les legions de Bretanya i es dirigia cap a Itàlia.

La postura ambigua del Senat, l'odi de Sever a la plebs i la llarga absència de l'emperador a Roma, afavoriren la causa de Clodi Albí, que va atreure les legions de la Gàl·lia i d'Hispania, a més de comptar amb el suport de diversos senadors a Roma i de la plebs. Septimi Sever va marxar ràpidament a Viminaci amb les seves tropes, per sortir a la trobada d'Albí. A Viminaci va nomenar cèsar el seu fill gran Caracal·la que va prendre el nom d'Aureli Antoni. El 19 de febrer de l'any 197, va tenir lloc la batalla dels dos exèrcits, trobant-se tots dos prop de Lió. La batalla sagnant i durant un cert temps va quedar indecisa. Les tropes d'Albí van forçar la retirada de Sever en un primer moment, però a l'arribada de la cavalleria de Sever, l'exèrcit de Clodi Albí va ser derrotat. Albí es va suïcidar després de la derrota i Septimi Sever, després d'ultratjar les seves restes va enviar el cap d'Albí a Roma, tal i com havia fet amb el cap de Pescenni Níger. Sever va castigar durament els partidaris d'Albí, molts gals, hispans i la seva dona i fills van ser condemnats a mort, la mateixa sort que van tenir també 41 senadors romans per haver manifestat simpatia per Albí.

Durant la seva absència, els parts havien envaït Armenia i Mesopotàmia i tancat a Nisibis a Leat, un dels seus millors generals. Sever va arribar a Orient a finals de l'any 197 d. C., amb un exèrcit formidable format per les seves legions il·líriques, les legions asiàtiques i altres cossos militars amb els generals Càndid, Plaucià i Let. Va rebutjar els parts, aixecà el setge de Nisibis i prendre l'ofensiva, apoderant-se de Selêucia i de Ctesifont. El rei dels parts Vologhês IV, que havia donat hospitalitat al seu antic rival Pescenni Níger, va haver d'emprendre la fuga cap a la seva desgraciada capital i el seu tresor va caure en mans de Sever, els romans van saquejar el palau i van ocasionar

unes matances horroroses, més de 100.000 presoners van ser enviats a Roma i venuts com a esclaus. Com que Sever en va tenir prou amb l'aconseguit no va perseguir al rei fugitiu i tot i que posteriorment Vologese IV es va presentar amb un nou exèrcit per presentar batalla, el nou emperador Sever no va acceptar i finalment es va firmar la pau equitativa entre els bel•ligerants. A partir de llavors i durant tot el seu govern la pau va regnar a Orient. Després d'aquesta campanya l'emperador va visitar Síria, Palestina i Egipte, remuntà el Nil i va arribar fins a Tebes.

A mitjans de l'any 202 d. C. va tornar a Roma, on es van celebrar magnífics jocs en el seu honor i el Senat va manar erigir un arc de triomf, que encara es conserva. De l'any 202 al 208 va romandre a la capital i l'any 206 dC. va fer executar alguns senadors que van conspirar en contra d'ell.

Septimi Sever en aquest llarg període va embellir Romà a l'igual que moltes altres ciutats de l'Imperi, després de l'any 202 es va erigir l'arc Sever coronat amb una quadriga, va restaurar els temples de Vesta, Vespasià, Júpiter Stator, de Juno Regina, el pòrtic d'Octavi, el Panteó, el Teatre de Pompeu i la casa de les Vestals. També va aixecar les termes del Trastevere, va pagar edificis a Ôstia i va construir boniques edificacions a la seva pàtria natal Leptis Magna, així com temples a nombroses ciutats al llarg de l'Imperi.

L'any 208 d. C. davant la contínua rebel•lió de les legions britàniques, es va dirigir a Bretanya en companyia dels seus fills Caracal•la i Geta. Allí va romandre-hi força temps, fins que el seu fill Caracal•la desitjós de governar sense tutela, va promoure una rebel•lió contra el seu pare, que ja estava malalt i va morir al cap de poc temps a Ebunacum. El cadàver de Sever va ser traslladat a Roma i el Senat li va atorgar els honors de l'Apoteosi. El van succeir en el tron els seus fills Caracal•la i Geta, però Caracal•la no va tardar massa en desfer-se del seu germà Geta i el va assassinar l'any 212 d. C. Caracal•la va morir assassinat l'any 217 d. C. per Opeli Macrí, que el va succeir en el tron.

El govern d'aquest emperador no només és important per les guerres victorioses que va dirigir contra els seus enemics, sinó que es caracteritza també per molts canvis considerables en el govern general i en l'administració de l'Imperi, però en general, es va recolzar sempre en l'Exèrcit, tractant amb desconsideració els altres organismes. Això, no obstant, l'Imperi va patir una profunda transformació que, tot i no poder-se-li atribuir completament es va deure principalment a la seva obra. Personalment valia més que molts altres dels seus antecessors. No va tenir vicis vergonyosos sinó que gaudia d'excel•lents qualitats. És cert que es deixava endur sovint per la còlera, que les seves venjances van ser sanguinàries i que no va mostrar escrúpols en la vida pública, però es feia perdonar aquests defectes per la seva ferma, intel•ligència i suficiència administrativa.

A la seva mort els graners públics estaven plens de blat i el provéïment de Roma assegurat per molts anys, així com l'ordre i la seguretat.

Queden molts bustos i estàtues de Sever als museus i en col•leccions arqueològiques d'Europa, principalment les que es conserven al Capitoli, el Vaticà, el Museu de Louvre i la Gliptoteca de Munich.

REVERS DE LA MONEDA

Fortuna Divinitat al•legòrica dels grecs i els romans, filla d'Oceà i de Tetis, segons Hesíode, que presidia els successos de la vida, distribuint cegament els bens i els mals. Tenia nombrosos temples a Grécia i a Roma. El primer que es va erigir a Roma va ser per Servi Tuli, rei de roma, l'any 545 a.C.

És interessant conèixer com es va formar tot aquest poder polític, militar, intellectual, senyorial, econòmic i religiós que tant d'esplendor, injustícia i saviesa va oferir durant els 7 segles que va durar el seu regnat. Per tal que els nostres estimats lectors que segueixen amb entusiasme els meus articles de la miscel•lània dels Estudis de Constantí, vaig a donar una breu pinzellada de com es va desenvolupar la fundació, l'exaltació i el declivi de tot aquest món romà, que per a nosaltres va començar a Hispània amb l'arribada de Gneu Corneli Escipió, militar i cònsol que va desembarcar a Empúries l'any 218 a.C. i va acabar amb el darrer emperador Ròmul Augústul al segle

V d. C.

HISTÓRIA DE ROMA; IMPERI ROMÀ

Segons la llegenda, la fundació de Roma es deu a Ròmul i Rem, els quals la van establir a una colina del Palatí l'any 753 a.C. Tots dos germans van lluita per donar el nom a la ciutat i en la lluita va morir Rem i es va proclamar rei a Ròmul. Els fundadors eren fills del déu Mart i de la vesta Rea Sílvia, filla de Numídor, rei d'Alba Longa, ciutat dels Ilatins. Roma va anar creixent amb la fusió dels Ilatins i sabins del Laci amb els etruscos, un poble de cultura superior que, procedent d'Etrúria, es va apoderar de la confederació Ilatina del Septimontium.

Roma va passar d'un període monàrquic en els començaments de la seva història, que poc a poc va anar decaient en una època obscura, corresponent als regnats llegendaris en bona mesura de Ròmul, Numa, Tul•li Hostili i Anc Marci i després per una època de domini etrusc.

La posició estratègica i molt particular a la conquesta etrusca, que va introduir a Roma la veritable civilització i va convertir en una autèntica urbs, als quals en el segle VI se'ls deu la veritable Roma, ja amb l'aspecte monumental propi de les ciutats etrusques. Això es compagina força bé amb la cronologia tradicional, que atribula al començament del regnat de Tarquini Prisc la data de l'any 616 a.C. La data de la fundació de la ciutat l'any 753 és absolutament arbitrària. Des de la primera ocupació del sòl romà a l'època etrusca, en el qual té lloc el veritable sinecisme romà, Roma no és més que un conjunt de petites aldees.

Al segle V Roma s'imposa poc a poc als etruscos i als pobles veïns, com per exemple, als grecs. A finals del segle V comença a canviar la mala fortuna de Roma, començant la sèrie de guerres victorioses.

El govern de la nova ciutat es va confiar a un senat, format pels caps de les diferents gens i a un rei electiu, a causa d'una sèrie de moviments migratoris, va anar

incrementant-se paulatinament una nova classe, la plebs, desprove'ida de drets polítics. En ella es van recolzar els darrers reis romans per dominar els patricis o gentils, donant lloc a una revolta nobiliària que va implantar la República romana (509 a.C.), de caràcter purament aristocràtic, governada per dos còsols, una sèrie de magistrats menors i el Senat.

A mitjans del segle IV, després d'haver fortificat la seva situació al Laci i de vencer definitivament els etruscos, Roma entra en una primera fase de la seva història, que la concedeix, primer, al domini d'Itàlia i al Mediterrani després. Van arribar els principis de la política imperial de Roma amb les guerres samnites (340-290) i les guerres contra els gals (283).

La conquesta definitiva de la primícia d'Itàlia va ser la guerra de Torento i Pirra (280-266), que va ser la llavor de la rivalitat de Cartago, que Roma li va arrabassar el domini de la Mediterrània. La lluita de les ciutats gregues de la Magna Grècia amb les tribus sabèliques donen lloc a la intromissió de Roma en els seus assumptes i això porta, poc a poc, que Roma acabi la unitat d'Itàlia com una finalitat conscient i no tolerar que cap altra potència estrangera hi adquireixi poder fins al punt de considerar com a enemic a qualsevol que tracti d'introduir-se en la política peninsular.

Aquesta república va durar fins l'any 27 a.C. Es va distingir per dues raons fonamentals, primer, per una expansió exterior del poble romà, el qual, després d'ocupar tota la península itàlica i arrabassar Cartago el domini de la Mediterrània (Guerres Púniques), conquerint en el termini de cinc segles, Sicília, Còrsega, Sardenya, Hispània, Africa del Nord, Macedònia, Grècia, Àsia Menor, Síria, Gàl•lia i Egipte i, en segon lloc, per la lluita de la plebs per obtenir els drets dels ciutadans, un objectiu assolit en diverses etapes, les més importants de les quals foren l'obtenció de les magistratures tribúnies amb el dret de vet sobre les lleis i l'autorització del matrimoni entre patricis i plebeus.

Al segle I a. C. Es va veure clarament que els motlles institucionals d'una ciutadestat no eren apropiats per al govern d'aquests vastos territoris. És l'època de les guerres civils promogudes pels grans caps militars, Màrius i Sila, César i Pompeu, Octavi i Marc Antoni. Aquests, recoltzant-se uns en el partit popular i un altres en l'aristocràtic, van imposar el poder personal amb una fermesa creixent. El triomf final d'Octavi a la batalla d'Accio l'any 31 a.C. va posar en les seves mans, amb el títol militar d' Imperator, el govern absolut de totes les províncies i, tan mateix, a la ciutat de Roma les diverses magistratures republicanes.

L'imperi va consolidà la dominació i la cultura romanes en el món antic per caure al segle III d. C. en una anarquia militar a la qual posà fi Dioclecià. Aquest emperador va conservar a la ciutat el simulacre de les magistratures republicanes però li va donar a l'Imperi un caràcter monàrquic absolutista de tipus oriental . Amb ell comença el Baix Imperi, amb una història que es distingeix per la cristianització dels romans operada amb caràcter oficial en temps de Constantí I el Gran i la pressió dels pobles germànics en les fronteres de Roma.

En finalitzar el segle IV d. C. Teodosi I el Gran va dividir l'imperi entre els seus dos fills Honori i Arcadi i es va crear l'Imperi oriental o bizantí, amb seu a

Constantinoble, i l'occidental, amb capitalitat a Roma. El primer, més homogeni, va subsistir durant tota l'Edat Mitjana, fins l'any 1453. El segon va sucumbir als esdeveniments dels bàrbars, mentre era deposat el darrer emperador, Rômul Augústul, pel cap dels hêruls, Odoacre, l'any 476.

La dignitat imperial, com a símbol de la unitat política dels pobles cristians. Va sobreviure, no obstant, durant segles. En ser restaurada per Carlemany va passar d'aquells dels seus successors que, en la divisió de l'imperi franc, van conservar el domini de Roma.

Mentre els emperadors romans contemplaven el món batallant i asseguts en els seus trons, ara nosaltres disposem d'una gran font d'informació amb la qual podem estudiar i contemplar en les nombroses i diferents monedes que encunyaren els seus respectius governs, el poder económic i militar d'un imperi que es va perpetuar entre Orient i Occident, que va arribar a abastar des dels Balcans fins Àsia i Africa, dirigint-lo durant varis segles noranta emperadors i una història apassionant i turbulenta d'invasions, guerres, saquejos i assassinats, diferents religions, d'intrigues i de poder polític corrupte com el d'ahir, el d'avui i el de sempre.

Reproduccions fotogràfiques de les monedes: MNAT/G. Jové